PŘEKÁŽKY V ZAVÁDĚNÍ TECHNIK KOLEGIÁLNÍHO SDÍLENÍ V ČESKÝCH ŠKOLÁCH

WHAT PREVENTS THE IMPLEMENTATION OF PEER-SHARING TECHNIQUES IN CZECH SCHOOLS

Anna Páchová[1], **Veronika Francová**[1]

[1] Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Abstrakt

Jedním z protektivních faktorů syndromu vyhoření je sociální opora, jež je v rámci škol založena na kolegiálních vztazích. Cílem příspěvku je analyzovat překážky v zavádění kolegiálního sdílení na českých školách. Čerpáme z případových studií (10 škol) a dotazníkových šetření na školách (2377 osob) a mezi školními psychology (164 osob). Formalizované techniky kolegiálního sdílení profesních zkušeností nejsou v českých školách zavedeny, zájem o sdílení profesních zkušeností však roste. Školy, které je úspěšně zavedly, vnímají překážky jako menší a benefity jako větší. Rozšíření technik kolegiálního sdílení může posílit profesionalizaci učitelské komunity a zkvalitnit spolupráci uvnitř škol.

Klíčová slova: *kolegiální sdílení, supervize, intervize, profesní růst*

Abstract

Social support, one of the protective factors of the burnout syndrome, is based on collegial relationships within schools. The aim of the research was to analyze barriers to sharing in Czech schools. We used case studies (10 schools) and a questionnaire survey in schools (2377 people) and among school psychologists (164 people). Formalized techniques of sharing professional experience are not yet firmly established in Czech schools, but interest is growing among teachers. Schools that have successfully implemented them perceive barriers as smaller and benefits as greater. That can enhance professionalisation of the teaching community and improve collaboration within schools.

Keywords: *collegial sharing, supervision, intervision, professional growth*

1 Úvod

Učitelství patří mezi náročná povolání s vysokou mírou stresu. Je to dáno charakterem práce a pracovními podmínkami (Holeček, 2001). Ve škole panuje hluk a hektická atmosféra, učitel je na třídu sám a za žáky má krátkodobou i dlouhodobou odpovědnost. Kromě toho se musí přizpůsobovat měnícím se podmínkám a čelit novým výzvám. To s sebou přináší nutnost neustálé práce na sobě. Jednou z cest účinného profesního rozvoje i snížení pracovního stresu a tím i rizika syndromu vyhoření je kolegiální sdílení. To však na školách není příliš rozšířené, což potvrdil náš výzkum. V rámci příspěvku se pokusíme odpovědět na otázku, proč tomu tak je a zamyslíme se nad tím, jak situaci změnit.

2 Teorie

Výzkum učitelského vyhoření v českých školách potvrdil, že 60 % vyučujících ZŠ se cítí dlouhodobě v pracovním stresu (Smetáčková et al., 2020). Současně jsme ukázali, že stresem jsou méně ohroženi ti vyučující, kteří zažívají v rámci pedagogického sboru kolegiální podporu a kteří mají možnost prohlubovat své znalosti a dovednosti. To jsou oblasti, které je možné rozvíjet pomocí kolegiálního sdílení, tedy pomocí metod jejichž cílem je sdílení profesních zkušeností a pocitů mezi vyučujícími. Protektivní funkce kolegiálního sdílení byla potvrzena zahraničními výzkumy (Jarzabkowsky, 2002; Sasson & Somech, 2015). Pomocí technik kolegiálního sdílení je rozvíjena učitelská sebereflexe (Svendsen, 2016), jedna z klíčových částí učitelské profesionality; a inspirace pohledy ostatních (Glazer et al., 2004). To dále pomáhá posilovat kolegiální vztahy a spolupráci v rámci učitelského sboru.

Kolegiální sdílení se odehrává jak na rovině neformální v podobě běžných lidských setkání, tak na rovině formální, kde vedle pedagogických či oborových rad rozlišujeme formalizované techniky kolegiálního sdílení (supervize, intervize, mentoring).

3 Metodologie výzkumu

Projekt aplikovaného výzkumu „Supervize – prevence učitelského vyhoření“ zahrnoval dlouhodobý sběr dat o kolegiálním sdílení profesních zkušeností ve

školách. Součástí výzkumu byly tři studie – série případových studií na 10 školách (rozhovory, pozorování a dotazník), plošné dotazníkové šetření u vyučujících (celkem 2377 respondentů) a šetření mezi školními psychology (celkem 164 respondentů).

Cílem případových studií bylo zmapovat, jak probíhá kolegiální sdílení, s ohledem na celkový kontext školy, způsob řízení, témata i zájem vyučujících. Cílem dotazníků bylo zjistit, jak se ve školách používají techniky kolegiálního sdílení profesních zkušeností, jaké je jejich vedení, účel i efekty. Současně dotazníky mapovaly překážky z hlediska kompetencí pracovníků i organizace školy, které brání v zavádění technik kolegiálního sdílení. Výsledky tří studií v otázce překážek v zavádění kolegiálního sdílení analyzujeme v tomto příspěvku.

4 Výsledky

Většina vyučujících z celorepublikového šetření nemá s technikami kolegiálního sdílení zkušenost. 61 % vyučujících by přitom o jejich zavedení mělo zájem. Ve skupině školních psychologů je o důležitosti kolegiálního sdílení pro učitele přesvědčena naprostá většina respondentů (90 %). Kolegiální sdílení má tedy ve školství své důležité místo rovněž z pohledu samotných aktérů. Nabízí se tedy otázka, proč je tak málo rozšířené.

Vyučující jako hlavní problém uvádějí, vedle nedostatku financí a množství jiné práce, také **vlastní obavy ze sdílení potíží**. Pro školní psychology je pak jednou z hlavních překážek **nedostatek zájmu ze strany vyučujících**. Kvalitativní část výzkumu ukazuje, že tato diskrepance může být způsobena nedorozuměním – to, co psychologové interpretují jako nezájem, může být založeno právě obavami ze sdílení. Ty jsou vyšší, jsou-li spojeny s něčím, co neznáme. S tím koresponduje i naše další zjištění – ti kdo mají se sdílením vlastní zkušenost, vidí překážky jako méně podstatné, a naopak si jsou více vědomi benefitů, které sdílení přináší.

5 Závěry a diskuse

Techniky kolegiálního sdílení umožňují rozvíjet jednu z klíčových učitelských kvalit, schopnost reflexe vlastní práce. Skrze sociální podporu pak slouží jako prevence učitelského vyhoření. Formální techniky kolegiálního sdílení ale nemají

v učitelské profesi zavedenou tradici. Kolegiální sdílení tedy u některých vyučujících vzbuzuje obavy, které mohou být nesprávně interpretovány jako nezájem. Podle dat z našeho výzkumu mnoho vyučujících o podobný typ podpory stojí.

Řada škol již pracuje s intervizními a supervizními technikami, avšak jejich zavádění má stále mnoho překážek organizačního i psychologického charakteru. Vyučující, kteří měli osobní zkušenost se sdílením, však hodnotili všechny přínosy jako důležitější a překážky jako méně významné. Jako důležitý faktor pro úspěšné zavedení dlouhodobé tradice sdílení profesních zkušeností se tedy ukazuje záměrně navozená, byť krátkodobá, osobní zkušenost s pozitivními efekty sdílení. Mezi ně patří růst pedagogických kompetencí jednotlivců, osobní pohoda a zlepšení klimatu v učitelském sboru. Kolegiální sdílení profesních zkušeností ve školách se může stát obecně přijímanou součástí profesního růstu vyučujících.

Poděkování

Příspěvek byl podpořen Technologickou agenturou ČR (Projekt Supervize – prevence učitelského vyhoření, TAČR TL01000399).

6 Literatura

Glazer, C., Abbott, L., & Harris, J. (2004). A teacher-developed process for collaborative professional reflection. *Reflective practice*, *5*(1), 33–46.

Holeček, V., Jiřincová, B., & Miňhová, J. (2001). Faktory ohrožení osobnosti učitele. *Učitelé a zdraví*. *3*(1), 51–57.

Jarzabkowski, L. M. (2002). The social dimensions of teacher collegiality. *The Journal of Educational Enquiry*, *3*(2). 2–20.

Sasson, B. D., & Somech, A. (2015). Observing aggression of teachers in school teams. *Teachers and Teaching*, *21*(8), 941–957.

Smetáčková I., Štech, S., Viktorová, I., Martanová, V., Páchová, A., & Francová, V. (2020). *Učitelské vyhoření*. Portál.

Svendsen, B. (2016). Teachers' experience from a school-based collaborative teacher professional development programme: reported impact on professional development. *Teacher Development*, *20*(3), 313–328.